

Οικολογική Ηθική

Οι εγγενείς αξίες του φυσικού περιβάλλοντος και τα καθήκοντα που υπαγορεύονται προς αυτό. (με στενή αναφορά στο άρθρο του Holmes Rolston)

HOLMES ROLSTON III

> Εισαγωγή

> Ανώτερες μορφές ζωής (Θηλαστικά)

> Χλωρίδα

> Είδη (species)

> Οικοσυστήμα (ecosystem)

> Θεωρία αξιών (value theory)

Εισαγωγή στην Οικολογική Ηθική

Προβλήματα όπως η όξινη βροχή, οι εστίες μόλυνσης του νερού και του αέρα, τα είδη υπό εξαφάνιση και τόσα άλλα δεν αποτέλεσαν ποτέ αντικείμενο μελέτης της παραδοσιακής φιλοσοφίας. Αυτό φυσικά είναι ευνόητο, καθώς όλα τα προαναφερόμενα αποτελούν συμπτώματα του τελευταίου αιώνα και της βιομηχανικής και μεταβιομηχανικής εποχής.

Η Οικολογική Ηθική διαφοροποιείται από την Οικολογία στο εξής καθοριστικό σημείο: Ερευνά τις συνθήκες υπό τις οποίες αναπτύσσονται και -εν πολλοίς- παγώνονται αξιολογικά κριτήρια που αφορούν τα στοιχεία που απαρτίζουν το φυσικό περιβάλλον.

Η παραδοσιακή αλλά και η νεότερη φιλοσοφία, σε ένα μεγάλο ποσοστό της, αντιμετωπίζει τη φύση με καθαρά ανθρωποκεντρικά κριτήρια: Ο άνθρωπος αποτελεί τον κατεξοχήν ηθικό αξιολογητή του περιβάλλοντος και των στοιχείων που το αποτελούν. Αυτό σημαίνει ότι στη φύση αποδίδεται μια *σχετική ηθική αξία* που αλλάζει, αναλόγως με τις ανάγκες και τις διαθέσεις του ανθρώπου - παρατηρητή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Καρτεσιανή άποψη ότι τα ζώα αποτελούν τα *αυτόματα της φύσεως*, κάτι ανάλογο δηλαδή με τις σημερινές μηχανές.

Στη σύγχρονη εποχή γίνεται το μεγάλο άλμα από τη νεοτερικότητα στη μετα-νεοτερικότητα. Εδώ πλέον γίνεται μια στροφή από την ανθρωποκεντρική στη βιοκεντρική θεώρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Η φύση πλέον δεν είναι πολύτιμη μόνο γιατί είναι χρήσιμη στον άνθρωπο, αλλά γιατί διατηρεί μια αναπαλλοτρίωτη *εγγενή ηθική αξία*. Η παντοδυναμία του ανθρώπινου λόγου και της ανθρωπίνης κριτικής ικανότητας αμφισβητούνται αξιολογικά, ενώ ταυτόχρονα αναδύονται οι αξίες που περιέχονται αυτούσιες μέσα στα ίδια τα οικοσυστήματα:

"Πρέπει πλέον να εξοικειωθούμε με προβληματισμούς όπως το δικαίωμα της ελευθερίας μιας κότας ή ενός βράχου" θα μας πει ο [Holmes Rolston](#), ο σύγχρονος φιλόσοφος που θεμελιώνει σε στέρεες βάσεις το ζητούμενο της *βιοκεντρικής ηθικής φιλοσοφίας*.

Η παρούσα εισήγηση αναφέρεται ευθέως στο επιστημονικό άρθρο του Holmes Rolston που τιτλοφορείται αγγλιστί ως: *"Environmental Ethics: Values in and Duties to the Natural World"*.

("Οι εγγενείς αξίες του Φυσικού Περιβάλλοντος και τα καθήκοντα που υπαγορεύονται προς αυτό.")

Δημοσιευμένο στο: "The Broken Circle: Ecology, Economics, Ethics. F. Herbert Bormann and Stephen R. Kellert, Eds. Yale University Press New Haven 1991. ISBN: 0-300-04976-5

Επιλέξτε από το αριστερό μενού επιλογών την επιθυμητή περιοχή.

Τα ανώτερα θηλαστικά

Εδώ πλέον πρόκειται για την πιο τυπική μορφή μελέτης της οικολογικής ηθικής. Εδώ τα επιστημολογικά εμπόδια παρουσιάζονται λιγότερα, καθώς μελετώνται τα όντα που συγγενεύουν περισσότερο από καθετί άλλο με τον άνθρωπο. Η μελέτη του συγκεκριμένου θεματικού χώρου δε πρέπει να γίνει βασισμένη εξολοκλήρου σε ψυχολογικούς παράγοντες, αλλά κυρίως σε βιολογικούς. Αν συμβεί το πρώτο τότε κινδυνεύουμε να πραγματοποιήσουμε μια μετάπτωση της Οικολογικής Ηθικής σε "Θηλαστική Ηθική".

Τα σημαντικότερα Οικολογικά προβλήματα έχουν ανακύψει κατά τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα καθώς έχουν παρατηρηθεί φαινόμενα όπως η όξινη βροχή, τα είδη υπό εξαφάνιση και άλλα που απειλούν ευθέως κάθε μορφή ζωής. Στο παρελθόν οι άνθρωποι δεν είχαν έρθει αντιμέτωποι με τέτοιους προβληματισμούς, επομένως δεν είναι δυνατό να βρούμε επιστημονικές πηγές προς παράθεση και αξιοποίηση παρελθόντων στοχαστών.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του Διαφωτισμού υπήρξαν σημαντικοί στοχαστές, όπως ο Καρτέσιος, που αντιμετώπισαν υποτιμητικά τη βιοτική κοινότητα αποδίδοντάς της μηχανιστικά χαρακτηριστικά (πχ η περίπτωση των ζώων, των "αυτομάτων της φύσεως"). Τόσο λοιπόν η παραδοσιακή φιλοσοφία, όσο και η Νεοτερικη σκέψη δεν έχουν αποδώσει ιδιαίτερη σημασία στην υπόσταση των ζώων κατά το πέρασμα των αιώνων. Επιπρόσθετα όμως, η σύγχρονη επιστήμη κάνει όλο πιο αχνά και δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ ανθρώπινης και απάνθρωπης συμπεριφοράς. Οι κώδικες ηθικής προσαρμόζονται σύμφωνα με τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα της ανθρώπινης παρεμβατικότητας στη φύση.

Μολονότι τα ζώα έχουν πολλά κοινά με τους ανθρώπους, (όπως η αίσθηση του πόνου, η ιδιότητα του θνητού και πεπερασμένου και άλλα) μόλις το Φθινόπωρο του 1988 ο κόσμος χάρηκε εξαιτίας της διάσωσης δύο φαλαινών που ήταν εγκλωβισμένες στο χειμερινό πάγο. Εδώ βέβαια φαίνεται στην πράξη το γνωστό ρητό του Bentham: "Το ερώτημα δεν είναι ούτε αν σκέπτονται (ενν. τα ζώα) ούτε αν μιλούν, αλλά εάν υποφέρουν". Το συγκεκριμένο ρητό του Bentham όμως ενέχει έναν επιστημολογικό κίνδυνο: Έτσι γίνεται μια θεώρηση της ηθικής αποκλειστικά υπό το πρίσμα μιας αισθητηριακής αντίληψης. Έτσι καταλήγουμε σε μια στείρα εκδοχή του στοχασμού, όπου το καλό ταυτίζεται με την απουσία του πόνου. Εύκολα αυτό μπορεί να καταρριφθεί, καθώς η αίσθηση του πόνου μπορεί και αποβαίνει προς όφελος του οργανισμού (πχ σε περιπτώσεις προειδοποίησης μιας βαριάς ασθένειας ή ακόμα και εξελικτικής προόδου -μετεξέλιξη σε κάτι ανθεκτικότερο- ενός ολόκληρου είδους όπως θα δούμε και παρακάτω). Επιπλέον είναι δυνατή η βλάβη ή η κακοποίηση ενός οποιουδήποτε μέλους της βιοτικής κοινότητας, χωρίς να είναι παρούσα η αίσθηση του πόνου. Όλα αυτά και πολλά άλλα επιχειρήματα αποδεικνύουν ότι η ηθική μας συμπεριφορά απέναντι στα ζώα δε γίνεται να εκπορεύεται με μοναδικό επιχειρηματολογικό υπόβαθρο την παρουσία ή την απουσία του πόνου, καθώς ο πόνος από μόνος του δεν μπορεί να καταλάβει συγκεκριμένη θέση σε ένα αξιολογικό σύστημα.

Ακόμη μεγαλύτερο ρίσκο κατά τον Rolston είναι η αξιολογική θεώρηση της φύσης με βάση την ηθική κατ'επέκταση (ethics by extension). Δε γίνεται να αντιμετωπίζουμε την άγρια φύση με τα κριτήρια του ανθρώπινου πολιτισμού. Δε γίνεται να προβάλλουμε σε ένα άγριο ζώο τη συνηθισμένη συμπεριφορά που θα είχαμε απέναντι σε έναν άνθρωπο στα πλαίσια της πολιτισμένης κοινωνίας μας. Δε γίνεται να εφαρμόσουμε είτε το δίκαιο είτε κάποιο άλλο θεσμικό μέρος του πολιτισμού μας στην άγρια φύση. Με αυτό τον τρόπο δε σεβόμαστε την αγριότητά της, που αποτελεί ίσως το πιο θεμελιώδες και ουσιαστικό χαρακτηριστικό της. Για παράδειγμα είναι ανόητο να συμπονούμε ένα άγριο ζώο καθώς η φύση του δεν απαιτεί από εμάς αυτή τη συμπόνια. Εδώ η άγρια φύση διατηρεί τους δικούς της κανόνες. Ίσως και το 1988 (περιστατικό που αναφέρθηκε προηγουμένως) δεν έπρεπε να σωθούν οι φάλαινες...

Ο πολιτισμός είναι για ανθρώπους (πολιτικό ζώο ο άνθρωπος). Μέσα στα πλαίσια του πολιτισμού κάθε άτομο διάγει τον βίο του με χαλαρές φυσικές ορμές. Οι φυσικές ορμές ατροφούν και εξανάνγκης πλέον δεν διαδραματίζουν τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτιζαν την εποχή που ο άνθρωπος ζούσε ανεξαρτήτως οργανωμένων κοινωνιών. Η φυσική ορμή για παράδειγμα της αυτοσυντήρησης, (ή αλλιώς ένστικτο) σύμφωνα με τη φιλοσοφική θεώρηση του Thomas Hobbes στο "Λεβιάθαν" του, αντικαθίσταται στην οργανωμένη κοινωνία από την ηθελημένη παραχώρηση της εξουσίας σε μιαν απόλυτη αρχή (επι προκειμένω σε ένα μονάρχη). Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι ο πολιτισμός αρκετές φορές δίνει καταφύγιο σε ζώα (η περίπτωση των κατοικίδιων) αυτό δε σημαίνει ότι τα ζώα μετέχουν ενεργά στον πολιτισμό αυτό.

Είναι καιρός πλέον να αποδεχτούμε κάποιες διακρίσεις και κάποιους διαχωρισμούς. Μολονότι η λέξη "διάκριση" είναι πολλές φορές απογοητευτική για την Ηθική, οφείλουμε να την υιοθετούμε συχνά ώστε να αποφεύγουμε την ισοπέδωση των υποστάσεων της φύσης (σφάλμα του τίποτα παρά- "nothing but fallacy"). Θα ήταν άστοχο να υποστηρίξουμε ότι ο άνθρωπος δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένας γυμνός πίθηκος, όπως και το να αναβαθμίσουμε την υπόσταση των ζώων και να μην τα εκτιμούμε για την πραγματική τους φύση. Η διάκριση εν προκειμένω είναι απαραίτητη για επιστημολογικούς, αλλά και επιστημονικούς λόγους.

Πόνος και διατροφή

Δύο ενδιαφέρουσες και συνάμα κραυγαλέες περιπτώσεις όπου είναι απαραίτητη μια οικολογική ηθική μελέτη είναι εκείνες του Πόνου και της Διατροφής. Ο πόνος, ειδικά όταν εξαιτίας του υποφέρει σε ακρότατο σημείο κάποιος έμβιος οργανισμός, αποτελεί έναν παράγοντα αποστροφής, τον οποίον, ακόμη και αυθόρμητα, σπεύδουν να θεραπεύσουν οι άνθρωποι ακόμα και σε συγγενικό τους έμβιο ον, όπως είναι ένα ανώτερο θηλαστικό. Εδώ πρέπει να αποδώσουμε ιδιαίτερη προσοχή: Οι περισσότεροι αγνοούν το γεγονός ότι ο πόνος μπορεί να αποτελέσει και καταλυτικό παράγοντα "θωράκισης" και μετεξέλιξης ενός είδους ή μιας βιοτικής κοινότητας όταν αναφέρεται ως κοινό χαρακτηριστικό σε ένα οικοσύστημα. Αυτή είναι και η θεμελιώδης διαφορά του πόνου σε ένα συγκεκριμένο άτομο και του πόνου σε ένα οικοσύστημα. Στην πρώτη περίπτωση η ανθρώπινη επέμβαση μπορεί και να μην έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις, αλλά στη δεύτερη ο άνθρωπος επεμβαίνει στη φυσική εξελικτική διαδικασία των ζωντανών οργανισμών (ενός ολόκληρου είδους για παράδειγμα) διακόπτοντας την πρόοδό τους σε πιο βελτιωμένες μορφές ζωής.

Η περίπτωση της διατροφής έχει αποτελέσει πεδίο σύγκρουσης διαφόρων ηθικών θεωριών. Αρκετοί παραδοσιακοί στοχαστές αντιμετωπίζουν τα ζώα ως όντα μετέχοντα του πολιτισμού όπως εάν πρόκειται για έναν συνάνθρωπο. Από τη στιγμή που τους αναγνωρίζουμε ενός τέτοιου επιπέδου ηθική αξία, τότε δε νομιμοποιούμαστε ηθικά να τα καταναλώνουμε. Αυτός ο συλλογισμός όμως οδηγεί σε αδιέξοδες ατραπούς. Κατά τον Rolston, οι άνθρωποι όταν καταναλώνουν τα ζώα βρίσκονται στην κατάσταση του παμφάγου όντος που τους υπαγορεύει η φύση. Η διατροφή δεν είναι πολιτισμική έκφανση ώστε τα ζώα να τυγχάνουν του απόλυτου ανθρώπινου σεβασμού και της δέουσας εκτίμησης.

Συμπερασματικά μπορούμε να καταλήξουμε ότι τα ζώα είναι ηθικές υποστάσεις, αλλά δεν έχουμε καταλήξει ακόμα στο πόσο πρέπει να τα υπολογίζουμε ως τέτοιες.

Χλωρίδα

Στο πάρκο Yellowstone ένα δέντρο Sequoia είχε ένα άνοιγμα στον κορμό του και χρησίμευσε ως μέσο διασκέδασης για τους επισκέπτες της περιοχής. Όταν τελικά το δέντρο αυτό έπεσε, οι οικολογικές αρχές, παρά τα αιτήματα των πολιτών, δεν δημιούργησαν κάτι παρόμοιο σε ένα άλλο δέντρο με την αιτιολογία ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται τα μέλη ενός οικοσυστήματος για διασκέδαση. Γιατί όμως να νοιάζομαι τα φυτά, όταν αυτά τα ίδια δεν έχουν εμπειρίες, συνείδηση και αισθήματα και κατά τα φαινόμενα δε νοιάζονται ούτε αυτά για τον εαυτό τους; Για τα φυτά μια μόνο ζωή υπάρχει, η σχετική τους αξία που τους αποδίδεται από τους ανθρώπους. Με λίγα λόγια δεν υπάρχει γι αυτά υποκειμενική ζωή, παρά μόνο αντικειμενική.

Επιπλέον, κάποιοι θα πουν ότι είναι ανόητο να καταστρέφουμε τη φύση, αφού η αισθητική απόλαυση του ανθρώπου που προκύπτει από την εμπειρία μιας ακέραιης, ανέγγιχτης φύσης είναι πολύ μεγαλύτερη. Αυτές οι απόψεις εκφράζουν μια κατεξοχήν συντηρητική πλευρά της ηθικής και εκείνοι που την υποστηρίζουν δεν είναι μνημένοι στο βαθύτερο νόημα της βιολογικής συντήρησης.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να απομακρυνθούμε από τη συνήθεια της ανθρωποκεντρικής λογικής και ηθικής, κάνοντας μια στροφή προς το βιολογικό χαρακτήρα των οργανισμών (σχετικά με την περίπτωση της χλωρίδας εν προκειμένω), ο οποίος χαρακτήρας δεν είναι τίποτα άλλο από την καθαυτό ζωή.

Αριστοτελική εντελέχεια

Επιχειρήματα υπέρ της εγγενούς αξίας της χλωρίδας.

Η φύση διακατέχεται από τελολογικό χαρακτήρα. Τα γονίδια, η γενετική πληροφορία ενός στοιχείου της βιοτικής κοινότητας, αποτελούν το δυνάμει είναι για ένα φυτό της φύσης. Αυτό το φυτό, καθώς ακολουθεί την εξελικτική διαδικασία, δένεται αναπόσπαστα με το περιβάλλον, αντλώντας πόρους από αυτό και αναπτύσσοντας μια συνεχή διαλεκτική σχέση που θα το ωθήσει στην τελική του μορφή ανάπτυξης, δηλαδή στο τέλος, τον σκοπό της υπάρξεώς του. Το τέλος αυτό είναι ένα κατόρθωμα για το φυτό, είναι η απόλυτη εκπλήρωση του σκοπού του και γι αυτούς τους θεμελιώδεις λόγους είναι άξιο της εκτιμήσεως και του σεβασμού μας. Το φυτό, καθώς γίνεται αντιληπτό, δεν είναι πλέον ένα τυχαίο κομμάτι ζωής, αλλά ζωτικό μέρος ενός οικοσυστήματος. Το γεγονός ότι αποτελεί μέρος ενός καλά συνδεδεμένου περιβαλλοντικού ιστού, του προσδίδει μια εγγενή αξία (intrinsic value).

Όλα τα φυτά "υπερασίζονται" τη δική τους διαδικασία εξέλιξης και έχουν πάνω σε αυτό το θέμα την απόλυτη τεχνογνωσία. Αν κάποιος λοιπόν γνωρίζει τι είναι ένα δέντρο Sequoia, γνωρίζει και τη σημαντικότητα της διατήρησης και συντήρησης της βιολογικής του ταυτότητας. Η γνώση των βιολογικών μηχανισμών της φύσης εν προκειμένω είναι καθοριστικός παράγοντας που μπορεί να διαμορφώσει ένα ηθικό σύστημα συμπεριφοράς απέναντι στη χλωρίδα.

Στις ανθρώπινες κοινωνίες, κάποιος που επιθυμεί το όφελος του εαυτού του, ενδέχεται να επηρεάζει και να καταλύει ακόμα τα οφέλη και τα συμφέροντα των άλλων συνανθρώπων του. Στη φύση όμως δε συμβαίνει αυτό. Όταν ένα φυτό επιθυμεί το καλό του εαυτού του, τότε είναι και το ίδιο καλό. Εδώ, το καλό του περιβάλλοντος, του οικοσυστήματος και του ίδιου του φυτού ως μονάδας συμπίπτουν. Αυτό ενισχύεται ακόμα περισσότερο αν λάβουμε υπόψη την προαναφερθείσα άψογη συνεργασία και προσαρμογή τους στο περιβάλλον κατά τη διάρκεια της εξελικτικής τους διαδικασίας από δυνάμει είναι -γονίδιο- σε τέλος, σε σκοπό, σε ολοκληρωμένο φυτό, ενεργό μέλος της βιοτικής κοινότητας.

Ακόμη και τα παράσιτα ή τα μικρόβια, των οποίων η ζωή και εξέλιξη φαινομενικά είναι αρνητικά διακείμενη προς άλλους οργανισμούς της φύσης, στην πραγματικότητα συμβάλλουν και αυτά στον τομέα τους, αποτελώντας ένα είδος πληθυσμιακού ελέγχου της φύσης, αποτελώντας έτσι και αυτά αναπόσπαστο κομμάτι της.

Η προσαρμογή κάποιων ειδών στο περιβάλλον μπορεί να αποδειχθεί και κακή, καθώς παρατηρούνται ιστορικές γενετικές μεταπτώσεις κάποιων ειδών, οι οποίες μειώνουν αξιολογικά την υπόστασή τους. Το γεγονός αυτό όμως δε σημαίνει ότι και η ίδια η φύση το θεωρεί αυτό κακό. Εδώ υπεισέρχεται αποκλειστικά η οπτική γωνία του ανθρώπου και τα προσωπικά αξιολογικά κριτήρια. Αυτά όμως δεν είναι ικανά να αφαιρέσουν από τα είδη τις εγγενείς ηθικές αξίες που έχουν σε άμεση διάδραση με το περιβάλλον.

Κάποιες παλιές πινακίδες στα πάρκα που ανέγραφαν: "Αφήστε τα λουλούδια να τα χαρούν και άλλοι" ήταν σωστό που αντικαταστάθηκαν από νέες πινακίδες που αναγράφουν: "Αφήστε τα λουλούδια να ζήσουν". Μια απομάκρυνση από την ανθρωποκεντρική ηθική είναι απαραίτητη για να εντρυφήσουμε στις εγγενείς ηθικές αξίες των φυτών.

Μπορεί, κόβοντας ένα Sequoia, εκείνο να μη νιώθει πόνο, όμως έτσι δείχνουμε απάθεια και αναισθησία μπροστά στο θαύμα της ζωής.

Είδη

Με βάση συγκεκριμένα ιστορικά παραδείγματα, ο άνθρωπος προσδίδει μεγαλύτερη ηθική αξία στο είδος ενός οργανισμού, παρά στο ίδιο το άτομο. Για παράδειγμα στο Yellowstone θανατώθηκαν 2.000 κατσίκες προς χάρη της διατηρήσεως του είδους λίγων σπάνιων φυτών. Αξιοσημείωτο στο συγκεκριμένο παράδειγμα είναι ότι το είδος ενός κατώτερου βιοτικού οργανισμού θεωρήθηκε αξιολογικά υπέρτερο από μια ομάδα θηλαστικών. Το ίδιο φυσικά δεν θα συνέβαινε αν επρόκειτο να κάνουμε με σύγκριση μεταξύ ατόμων ή και ομάδων οργανισμών. Τα θηλαστικά θα είχαν εκτιμηθεί περισσότερο ηθικά σε σύγκριση με τους κατώτερους τους οργανισμούς και σύνολα οργανισμών.

Η παραδοσιακή ηθική αντιμετωπίζει δυσκολίες σχετικά με την κατοχύρωση της ηθικής υπόστασης του είδους. Σύμφωνα με τις θεωρήσεις της παραδοσιακής ηθικής, το είδος δεν έχει εαυτό, δεν είναι ένα απολύτως προσδιορισμένο στοιχείο στη φύση.

Η σημαντικότητα του είδους γίνεται ιδιαίτερως κατανοητή εφόσον ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το άτομο είναι έκφραση, αντιπροσώπευση του είδους. Το είδος βρίσκεται σε μια σταθερά δυναμική κατάσταση και εξελίσσεται στο πέρασμα του χρόνου, διαμορφώνοντας φυσικά παράλληλα και τα άτομα που το αποτελούν. Το είδος πρέπει να υπολογίζεται περισσότερο σαν ηθική υπόσταση συγκριτικά με τη διατήρηση της ακεραιότητας μιας βιολογικής μονάδας.

"Το να σκοτώνεις ένα είδος είναι σα να σκοτώνεις τη ζωή και το θάνατο μαζί". Αυτό σημαίνει ότι δεν πρόκειται για έναν απλό θάνατο, συνηθισμένο στα πλαίσια της φύσης, αλλά για μια ευρύτερη καταστροφή, έναν υπερ-θάνατο. Με το θάνατο ενός είδους απαλείφεται το δικαίωμα των μελλοντικών γενεών αυτού του είδους να έρθουν στη ζωή και να πεθάνουν στη συνέχεια συμβάλλοντας στη διατήρηση της λειτουργικότητας της βιοτικής κοινότητας. "Το άτομο είναι δυνατό να αναπαραχθεί, το είδος όμως όχι". Η μοναδικότητά του αυτή είναι που το αναβαθμίζει στην ηθική αξιολογική μας κλίμακα.

Οι ανθρώπινες ενέργειες και ο πολιτισμός που έχει δημιουργηθεί, καθιστούν τον άνθρωπο όχι και τόσο προσαρμόσιμο στη δυναμική εξελικτική διαδικασία της βιολογικής συνεργασίας και συντήρησης. Η εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού δεν είναι μια σταθερή δυναμική κατάσταση στα πλαίσια του οικοσυστήματος. Οι ρυθμοί ανάπτυξης και εξέλιξης του πολιτισμού διαφέρουν από εκείνους της φύσης κυρίως σχετικά με το στόχο που εκπληρώνουν αμφότεροι.

Δεν είναι δυνατό να αντιμετωπίσουμε τα είδη σαν καταναλώσιμα προϊόντα προς την πλήρωση των αναγκών του ανθρώπινου πολιτισμού. Αν στέκει έστω και στο ελάχιστο η ηθική έκφραση ότι δε μπορούμε να σκοτώσουμε κάποιο άτομο χωρίς αιτιολόγηση, τότε στέκει ακόμα περισσότερο το ότι δε μπορούμε να υπερ-αφανίσουμε ένα είδος χωρίς να υπάρχει κάποια υπερ-αιτιολόγηση.

Μια ηθική που θα υπαγορεύει το σεβασμό στη ζωή είναι απαραίτητο να αναπτυχθεί στο επίπεδο των ειδών.

Οικοσυστήματα

"Ένα είδος είναι αυτό που είναι, εκεί που βρίσκεται" και "Κάτι είναι σωστό όταν συμβάλλει στη διατήρηση της ακεραιότητας, σταθερότητας και ομορφιάς της βιοτικής κοινότητας" (Aldo Leopold).

Στο Yellowstone, μετά από το ξέσπασμα μιας μεγάλης πυρκαγιάς, υπήρξαν διενέξεις μεταξύ οικολόγων στο αν έπρεπε να επέμβει ο άνθρωπος παράγοντας ώστε να την κατασβέσει. Αυτοί που υποστήριζαν τη μη επέμβαση του ανθρώπου είχαν σαν κεντρική επιχειρηματολογία το γεγονός ότι η πυρκαγιά έχει ωφέλιμες επιπτώσεις, όπως είναι η αναζωογόνηση του οικοσυστήματος και η αναδιάρθρωσή του πάνω σε πιο υγιείς προδιαγραφές. Αυτή η θεώρηση βεβαίως, στην προέκτασή της, μπορεί να διαψευστεί κατηγορηματικά. Τα όρια μεταξύ αναζωογόνησης και καταστροφής, ελεγχόμενης αναδιάρθρωσης και πλήρους κατάλυσης φαίνονται δυσδιάκριτα.

Η ανθρωπιστική ηθική βρίσκει άγνωστο έδαφος στη θεώρηση των Οικοσυστημάτων. Παρόλαυτά, είναι γεγονός ότι τα Οικοσυστήματα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για τον άνθρωπο, αφού εξαρτάται από αυτά άμεσα και με πολλούς τρόπους, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα την απαίτηση για καθαρό νερό, καθαρό αέρα και πολλά άλλα.

Συντηρητική ηθική θεωρία

Σύμφωνα με συντηρητικές ηθικές θεωρήσεις, το οικοσύστημα δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα συνονθύλευμα σχετιζομένων αντικειμένων χωρίς εσωτερική συνοχή. Στην ουσία δηλαδή πρόκειται για μια τυχαία κοινότητα στατιστικής σημασίας. Εκτός αυτού, το Οικοσύστημα αποτελείται και από μέρη που δεν είναι ούτε καν οργανισμοί (βροχή, βράχοι, αέρας κλπ) και επιπλέον αποτελείται και από νεκρή και αποσυντιθέμενη ύλη (πεσμένα δέντρα, σκόρπιες οργανικές ουσίες κλπ). Όλα αυτά δεν έχουν οργανωμένες ανάγκες, δεν αποτελούν ζωτικά κομμάτια της βιοτικής διαδικασίας, γι αυτό και είναι δύσκολο να τα αποκαλέσουμε ως κοινότητα ιδιαίτερης σημασίας.

Δεν έχουν εμπειρίες, δεν έχουν γονίδια, δεν αμύνονται του εαυτού τους, δεν υπάρχει κάποιο "τέλος", κάποια δυναμική, κάποιος απώτερος σκοπός, όπως προηγουμένως είδαμε στην περίπτωση της χλωρίδας.

Υπέρβαση των συντηρητικών θεωρήσεων

Όταν ένα δέντρο υπολογίζεται ηθικά, τότε ένα δάσος πρέπει να υπολογιστεί δεκαπλάσια. Το οικοσύστημα διαμορφώνει τις συμπεριφορές των ατόμων που το απαρτίζουν, όπως ο άνθρωπος οργανισμός διαμορφώνει τη συμπεριφορά της καρδιάς και των πνευμόνων. Το ανώτερο δηλαδή βιοτικό επίπεδο διαμορφώνει το χαρακτήρα των κατώτερων βιοτικών επιπέδων. Το οικοσύστημα τροφοδοτεί τους οργανισμούς ώστε να επιτευχθεί η άψογη προσαρμογή τους στο περιβάλλον και η άψογη ανάπτυξη συνεκτικών σχέσεων μεταξύ τους, ακόμα και στην περίπτωση θηράματος και θηρευτή. Οργανισμοί χωρίς οικοσύστημα δε νοούνται.

Μπορεί η συνοχή του Οικοσυστήματος να μην διέπεται από τους εσωτερικούς δεσμούς συνοχής ενός συγκεκριμένου οργανισμού, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι το οικοσύστημα μειώνεται αξιολογικά. Χωρίς αυτό άλλωστε δε θα ήταν δυνατό να αναπτυχθούν οι οργανισμοί και οι εσωτερικοί συνεκτικοί δεσμοί τους: "Το είδος ή το άτομο προστατεύει και αναπαράγει τον εαυτό του, ενώ το σύστημα προστατεύει και δημιουργεί είδη".

Μέσα στα πλαίσια του Οικοσυστήματος, οι οργανισμοί έχουν γίνει πολυπλοκότεροι και νέες μορφές ζωής ήλθαν στο προσκήνιο. Και ακόμη βρισκόμαστε καθοδόν. Με λίγα λόγια δεν πρόκειται για έναν υπερ-οργανισμό, αλλά για ένα σημαντικότερο πεδίο ζωής, όπου όλα τα είδη αναπτύσσουν μια απρόβλεπτη δυναμική εξέλιξης.

Συμπέρασμα

Το Οικοσύστημα δεν έχει εγγενή ηθική αξία, αλλά περιέχει μονάδες που διαθέτουν εγγενή ηθική αξία. Είναι ένα σύνολο εγγενών ηθικών αξιών. Επίσης δεν διαθέτει οργανική αξία (instrumental value) καθώς δεν αποτελεί αντικείμενο χρήσης ή μέσον προς εκπλήρωση κάποιου σκοπού.

Πώς λοιπόν πρέπει να χαρακτηρίσουμε την ηθική αξία που αναφέρεται στο Οικοσύστημα. Εδώ πρέπει να κάνουμε χρήση του όρου της Συστημικής Ηθικής Αξίας. Ως Συστημική χαρακτηρίζεται η ηθική αξία που αποδίδεται στο Οικοσύστημα εξαιτίας της ιδιότητας και ικανότητάς του να προστατεύει και να δημιουργεί συστατικά στοιχεία της βιοτικής κοινότητας.

Ηθική θεωρία αξιών

Στην πράξη, η μεγαλύτερη πρόκληση στην οικολογική ηθική είναι η συντήρηση της ζωής στη γη. Πέρα όμως από αυτό: "Γιατί τελικά οι άνθρωποι επιφορτιζόμαστε με ηθικά αξιολογικά κριτήρια, τη στιγμή που η φύση δεν μας επιφορτίζει; Αφήστε τις ηθικές αξίες να εξελιχθούν, αφήστε τη φύση να φέρει πάνω της τις αξίες."

Το δόγμα των υποκειμενιστών και ο αντίλογος

"Δεν υπάρχει ηθική αξία χωρίς τον αξιολογητή". Οι άνθρωποι, ακόμα ίσως και τα ανώτερα θηλαστικά, έχουν την ιδιότητα του αξιολογητή, όχι όμως για παράδειγμα τα φυτά. Τα φυτά δε μπορούν να αξιολογήσουν το περιβάλλον τους. Οι υποκειμενιστές είναι δογματικά δεμένοι με τον κόσμο της εσωτερικής εμπειρίας. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο στη φύση δε μπορούν να αποδώσουν εγγενή, αλλά σχετική (extrinsic) ηθική αξία.

Το επιχείρημα αυτό μπορεί εύκολα να καταρριφθεί αν συνειδητοποιήσουμε ότι το περιβάλλον παρήγαγε και συνεχίζει να παράγει τους αξιολογητές του. Το ότι το περιβάλλον έχει αυτή την ιδιότητα παραγωγής αξιολογητών το καθιστούν εκ των πραγμάτων πολύτιμο (valu-able). Μόνο κάτι το πολύτιμο θα ήταν σε θέση να παράγει βιοτικά ανώτερους οργανισμούς, οι οποίοι μάλιστα προτίθενται να διαδραματίσουν το ρόλο των ηθικών αξιολογητών.

Η εγγενής αξία υπάρχει στη φύση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τη βρίσκουμε απομονωμένη στα άτομα που την περιέχουν. Κάθε εγγενής ηθική αξία έχει συνδετικούς κρίκους με άλλες, αποτελώντας έτσι ένα μέρος μιας μεγάλης αλυσίδας με τους κρίκους να αλληλεπιδρούν. Επιπλέον, το οικολογικό σύστημα μεταλλάσσει τις αξίες των μονάδων ακόμα και από εγγενείς σε σχετικές/χρηστικές. Χαρακτηριστική περίπτωση ως προς αυτό είναι η αποσύνθεση.

Αναφορά στη μετα-οικολογία

Οι άνθρωποι συνηθίζουν να διαμορφώνουν τους τρόπους συμπεριφοράς τους αναλόγως με τη μορφή της πραγματικότητας. Στην περίπτωση που η πραγματικότητα δεν έχει καμία αξία πέρα από αυτή που της προσδίδει ο άνθρωπος, η συμπεριφορά του ανθρώπου είναι ριζικά διαφορετική από,τι θα ήταν στην περίπτωση που η φύση έχει μέσα της θεμελιώδεις αξίες. Αυτό όμως δε μπορεί να είναι αντικείμενο της επιστημονικής οικολογικής μελέτης, αλλά της μετα-οικολογίας.

Είναι παράδοξο το ότι ο άνθρωπος, ενώ είναι ηθική υπόσταση και νοήμων οργανισμός, θεωρεί ότι πρέπει να υπερασπίζεται το συμφέρον του εναντίον όλων των άλλων στοιχείων του βιοτικού περιβάλλοντος. Δε θα ήταν ένα κορυφαίο φιλοσοφικό επίτευγμα η σύσταση μιας σπουδαίας ηθικής που θα γνώριζε απόλυτα ποια είναι η ακριβής θέση του ανθρώπου στον κόσμο;